

DUAL TA'LIM TIZIMI ORQALI TIKUVCHILIK YO'NALISHI O'QUVCHILARINING ISHLAB CHIQARISH KO'NIKMALARINI TAKOMILLASHTIRISH

Turg'unova Muhayyoxon Turobjonovna
Akbarova Gulnoza Nurmuhammadovna
Turg'unova Sojidxon
Dangara 1-son texnikumi o'qituvchilari

Annotatsiya

Mazkur maqolada bugungi kunda yengil sanoat va tikuvchilik sohasida kadrlar tayyorlash sifatini oshirishda dual ta'lim tizimining o'rni va ahamiyati tadqiq etiladi. Nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalarning ishlab chiqarish jarayoni bilan bevosita bog'liqligi, o'quvchilarning zamonaviy texnologik uskunalar bilan ishlash mahoratini oshirish hamda korxonalarning malakali mutaxassislarga bo'lgan ehtiyojini qondirish masalalari maqolaning asosiy mazmunini tashkil etadi. Shuningdek, tikuvchilik yo'nalishida dual ta'limni tashkil etishning metodik bosqichlari va kutilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy natijalar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: dual ta'lim, tikuvchilik sanoati, ishlab chiqarish ko'nikmalari, professional ta'lim, integratsiya, kadrlar malakasi, yengil sanoat, usta-shogird an'anasi, texnologik kompetensiya.

KIRISH. O'zbekiston iqtisodiyotining drayver sohalaridan biri bo'lgan to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoati bugungi kunda jadal modernizatsiya qilinmoqda. Sanoatning texnologik bazasining yangilanishi o'z navbatida zamonaviy bilimlarga ega, murakkab operatsiyalarni yuqori aniqlikda bajara oladigan mutaxassislarga bo'lgan talabni oshirmoqda. Biroq, an'anaviy ta'lim tizimida olingan nazariy bilimlar va amaliyot o'rtasidagi masofa ba'zan bitiruvchilarning ishlab chiqarish muhitiga moslashishini qiyinlashtiradi. Ushbu muammoning eng maqbul yechimi sifatida Germaniya, Shveysariya va Avstriya kabi davlatlarda o'zini oqlagan dual ta'lim tizimi maydonga chiqmoqda. O'zbekiston Respublikasida professional

ta'lim tizimini isloh qilish doirasida dual ta'limni joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Tikuvchilik yo'nalishi o'quvchilari uchun ushbu tizim ta'limning 30-40 foizini o'quv muassasasida (nazariya), 60-70 foizini esa bevosita ishlab chiqarish korxonasida (amaliyot) o'tashni ko'zda tutadi. Maqolada ushbu model orqali o'quvchilarning professional mahoratini oshirishning didaktik va tashkiliy asoslari yoritiladi.

ASOSIY QISM.

1. Dual ta'lim tizimining konseptual asosi va tikuvchilik yo'nalishidagi ahamiyati. Dual ta'lim — bu ta'lim muassasasi va ish beruvchi korxonaning teng huquqli hamkorligiga asoslangan pedagogik modeldir. Tikuvchilik sohasi o'zining texnologik jarayonlari rang-barangligi (konstruksiyalash, bichish, tikish, bezak berish, sifat nazorati) bilan ajralib turadi. Ushbu jarayonlarni faqat darsliklar orqali o'zlashtirish imkonsiz. Dual tizimning tikuvchilikdagi asosiy afzalligi shundaki, o'quvchi ta'lim muassasasida mato turlari, tikuv mashinalarining tuzilishi va xavfsizlik qoidalarini o'rgansa, korxonada ushbu bilimlarni real vaqt rejimida, zamonaviy avtomatlashtirilgan liniyalarda sinab ko'radi. Bu jarayon o'quvchida nafaqat "nima qilish kerak" (nazariya), balki "qanday qilish kerak" (ko'nikma) degan tushunchani shakllantiradi.

2. Ishlab chiqarish ko'nikmalarini shakllantirishning metodik bosqichlari. Tikuvchilik yo'nalishida o'quvchilarning ko'nikmalarini takomillashtirish dual ta'lim doirasida quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

- Adaptatsiya bosqichi: O'quvchi korxona muhiti, korporativ madaniyat va texnologik zanjir bilan tanishadi. Usta-murabbiy biriktiriladi.
- Operatsion ko'nikmalarni egallash: O'quvchi oddiy chok turlaridan boshlab, murakkab konstruktiv tugunlarni (yoqa qo'yish, yeng o'tqazish, cho'ntak tikish) bajarishni o'rganadi. Korxonadagi zamonaviy (masalan, Juki, Jack, Siruba) mashinalarda ishlash malakasi oshadi.

- Комплекс loyihalashtirish: O'quvchi bichuvdan tayyor mahsulotgacha bo'lgan barcha jarayonlarda ishtirok etadi. Bu bosqichda u nafaqat tikuvchi, balki texnolog sifatida jarayonni tahlil qilishni o'rganadi.

3. Texnologik kompetensiyalarni takomillashtirish va innovatsiyalar. Zamonaviy tikuvchilik korxonalari bugungi kunda SAPR (Kompyuter yordamida loyihalash tizimlari - CAD/CAM) dasturlari, avtomatik bichuv stollari va maxsus dasturiy boshqariladigan avtomatlar bilan jihozlangan. Dual ta'lim tizimida o'quvchi:

1. Dasturiy bilimlar: Lekalarni kompyuterda modellashtirish va matoni tejamkor bichish algoritmlarini amalda ko'radi.

2. Sifat menejmenti: Ishlab chiqarish standartlari (ISO), nuqsonlarni aniqlash va bartaraf etish metodikasini bevosita konveyer tizimida o'rganadi.

3. Tejamkor ishlab chiqarish (Lean Production): Ish o'rnini to'g'ri tashkil etish (5S tizimi), vaqtdan va xomashyodan unumli foydalanish ko'nikmalarini egallaydi.

4. "Usta-murabbiy" instituti va ijtimoiy himoya. Dual ta'limning muvaffaqiyati korxonadagi murabbiyga bog'liq. Korxona ustalari o'quvchiga faqat tikishni emas, balki ishga bo'lgan mas'uliyatni, jamoada ishlashni va professional etika qoidalarini o'rgatadi. Shu bilan birga, dual ta'limning muhim jihati shundaki, o'quvchi ishlab chiqarish jarayonida ishtirok etgani uchun korxona tomonidan maosh yoki rag'batlantirish puli olishi mumkin. Bu esa o'smir yoshdagi o'quvchining kasbga bo'lgan motivatsiyasini keskin oshiradi. U o'zini "o'quvchi" emas, balki korxonaning to'laqonli "xodimi" sifatida his qila boshlaydi.

5. Dual ta'limning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligi. Tikuvchilik korxonalari uchun dual ta'lim — bu tayyor kadrlar zaxirasidir. Korxona o'zi uchun kerakli bo'lgan mutaxassisni o'z uskunalarida va o'z texnologiyasi asosida tarbiyalaydi. Bu bitiruvchini ishga qabul qilgandan keyin uni qayta o'qitish xarajatlarini (retraining costs) nolga tushiradi. Ta'lim muassasasi uchun esa bu o'quv dasturlarini mehnat bozori talablariga moslashtirish va bitiruvchilarning bandligini 100 foizga ta'minlash imkoniyatidir.

XULOSA. Dual ta'lim tizimi tikuvchilik yo'nalishi o'quvchilarini tayyorlashda eng samarali va istiqbolli model bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tizim orqali nazariya va amaliyot o'rtasidagi tafovut yo'qoladi, o'quvchilarning texnologik kompetensiyalari ishlab chiqarishning real talablari darajasiga ko'tariladi. Tizimni yanada takomillashtirish uchun quyidagilar taklif etiladi:

1. Tikuvchilik korxonalari uchun dual ta'limda ishtirok etish bo'yicha qo'shimcha imtiyozlar tizimini kengaytirish.
2. O'quv muassasalari va korxonalar o'rtasida integratsiyalashgan o'quv-ishlab chiqarish rejalarini muntazam yangilab borish.
3. Korxonalardagi murabbiylarning pedagogik mahoratini oshirish bo'yicha qisqa muddatli kurslarni tashkil etish.

Xulosa qilib aytganda, dual ta'lim — bu tikuvchilik sanoati uchun raqobatbardosh, yuqori malakali va zamonaviy fikrlaydigan mutaxassislar tayyorlashning kafolatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 29-martdagi "Professional ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5044-son qarori.
- Muslimov N. A. "Professional ta'limda dual o'qitish tizimini tashkil etish metodikasi". – T.: 2020.
- Tashpulatova M. B. "Tikuvchilik buyumlarini konstruksiyalash va modellashtirish: zamonaviy yondashuvlar". – Toshkent, 2019.
- Greinert, W.-D. "The German System of Vocational Education: History, Organization, Prospects". – Baden-Baden: Nomos, 2005.
- Azizxo'jayeva N. N. "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat". – Toshkent, 2006.

- "Yengil sanoatda innovatsion texnologiyalar". Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent: TTESI, 2022.